

Eeva-Liisa Stenhammar

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Nimiarkiston kokoelmat

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhtenä perustehtävänä on koostaa ja kehittää kielenaineskokoelmia ja pitää niitä yllä julkisina kansallisina arkistoina. Nimiarkisto kokoaa suomen- ja saamenkielisiä nimiaineistoja tutkimuksen ja nimistönhuollon tarpeisiin. Arkisto tarjoaa ainutlaatuista ja arvokasta tietoa paitsi nimistön- ja kielentutkijoiden myös monien muiden alojen tutkijoiden ja harrastajien käyttöön. Sukututkijoille arkisto tarjoaa lähinnä kiintoisaa oheis- ja taustamateriaalia; genealogisia päätelmiä ei Nimiarkiston kokoelmien pohjalta juurikaan voi tehdä.

Arkistossa on nykyisin noin 2,6 miljoonaa alkuperäistä tai niihin rinnastettavaa paikannimilippua sekä niiden pohjalta tehdyt mittavat valtakunnalliset nimikokoelmat ja -hakemistot. Arviolta 95 % maamme suomen- ja saamenkielisistä perinteisistä paikannimistä on kerätty, ja keruutyö jatkuu edelleen. Henkilönnimikokoelmissa on 480 000 nimilippua etu- ja puhuttelunimiä ja asiakirjanimien poimintakokoelmissa 619 000 nimilippua paikan- ja henkilönnimiä. Karttakokoelmissa on runsaat 36 000 karttalehteä ja kirjaston kokoelmissa noin 8 000 nidettä.

Nimiarkiston historiaa

Nimiarkiston historian voi katsoa alkavan vuodesta 1915, vaikka vanhimmat kokoelmat ovat peräisin jo viime vuosisadalta. Nimiarkiston edeltäjiä ovat olleet Tieteellisten seurain paikan-nimitoimikunta 1915–1950, Sanakirjasäätiön paikannimijaosto 1951–1958, Sanakirjasäätiön nimistöjaos 1959–1966, Suomen nimiarkiston säätiö 1967–1976 ja Kotimaisten

kielten tutkimuskeskuksen nimitoimisto 1976–1993.

Arkiston toiminta keskittyi aluksi paikan-nimien keräämiseen ja tallentamiseen tutkimusta varten. Myöhemmin eli vuodesta 1957 lähtien toiminta laajeni käsittämään myös henkilönnimien ja muiden nimien keruun ja nimistönhuollon. Vuonna 1994 KKTK:n toiminat organisoiitiin uudelleen ja nimistötutkimus ja -huolto erotettiin arkistosta. Nimiarkiston tehtäväksi jäi lähinnä kokoelmien arkistointi ja systemointi, erilaisten hakemistojen laadinta, arkiston tietopalvelu ja arkistoon kuuluvan kirjaston hoito. Arkisto osallistuu myös tutkimuskeskuksen paikannimipankki- ja paikannimikartastohankkeisiin, joiden yhtenä tarkoituksena on saattaa kokoelmätietoja helpokäyttöiseen muotoon ja edistää näin tutkimusta.

Paikannimikokoelmat

Ensimmäisen ehdotuksen paikannimistön tallentamiseksi teki O. A. F. Lönnbohm Kotikie-len Seurassa 1876. Varsinaisiin käytännön tuloksiin johtaneen keruuohjelman julkaisi Muinaismuis-to-Yhtiö vuonna 1878. Keruun avulla pyrittiin saamaan talteen lähinnä erikoisia, sisällöltään hämärtyneitä nimiä sekä sellaisia nimiä, jotka voisivat valaista muinaisia oloja tai joihin liittyy esimerkiksi asutushistoriaa valaiseva tarina. Tavallisten nimien – *Mattilat*, *Pekkolat*, *Rantaniityt* – keräämistä ei pidetty tarpeellisenä. Keruun tuloksena saadut muistiinpanot on sidottu Paikkainnimiä ja paikallistarinoita -nimiseksi kokoelmaksi, joka muodostaa Nimiarkiston vanhimman kokoelman. Siihen on arkistossa tehty 12 300 nimiviitettä käsittävä hakemisto. Maininnan ansaitsee myös

O. A. F. Lönnbohmian laajan, painamatta jääneen paikannimisankirjan käsikirjoitus vuosisadan vaihteesta.

Myös Suomalais-ugrilaisella seuralla ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla oli vuosisadan alkukymmenellä omia paikannimien keruuhankkeitaan. Mutta vasta 1915, jolloin useat tieteelliset seurat päättivät yhdistää voimansa ja perustivat paikannimitoimikunnan, alkoi paikannimien systemaattinen keruu. Nyt keruun kohteeksi hyväksyttiin koko paikannimistö, niin luonnonpaikkojen kuin talojen, kylien ja viljelysmaidenkin nimet, niin harvinaista sanastoa tai tarinaperinnettä sisältävät nimet kuin *Kotopellot*, *Rantalat* ja *Riihimäet*.

Nimiarkiston paikannimikokoelmat ovat pääosin kielitieteellisen koulutuksen saaneiden kerääjien kentältä tallentamaa suullista perimätietoa. Keruun systemaattisuus tarkoittaa sitä, että keruualueen kaikki nimet otetaan mukaan ja kaikista nimistä tallennetaan samat tiedot. Nimilipussa on ensimmäisenä tiettyjen ohjeiden mukaan yleiskielistetty nimen hakuasu alleviivattuna (esim. *Riuttavuori*). Sen jälkeen on merkitty nimen murremuoto karkeahkolla tarkekirjoituksella ja nimen paikallissijaituus (*riuttavuori* : *riuttavuarella*). Seuraavaksi nimilipussa on paikan sijainti: pitäjä, kylä, talo ja karttasignumi.

Lipun seliteosassa on ensimmäisenä mainittu, minkä lajisesta paikasta on kyse (mäki, talo jne.) ja usein selitetty vielä sanallisesti kohteen tarkkaa sijaintia. Tämän jälkeen lipulle on kirjoitettu kaikki se nimeä tai paikkaa valaiseva muistitieto, jonka nimioppaat ovat kertoneet. Esimerkiksi talonnimilipuissa on usein tietoja asumuksen iästä, vanhoista asukkaista ja nykyisistä omistajista. Lipulla on myös selitys nimeen sisältyvien murresanojen merkityksestä siten kuin oppaat ovat niitä selittäneet (*riutta* appell. = 'este maastossa, sen voivat muodostaa kivirykelmä, metsäryteikkö jne.') tai maininta, jos sanan merkitystä ei enää tunneta. Myös tiedot samaan rypäeseen kuuluvista muista nimistä, mahdollisista rinnakkaisnimistä ja virheellisistä karttanimistä samoin kuin tiedonantajan nimi tai nimikirjaimet on usein mainittu. Arkistossa nimilippuihin leimataan keruupitäjän ja kerääjän nimi sekä keruuvuosi.

Alkuperäiskokoelmat on järjestetty pitäjittäin aakkosjärjestykseen, ja ne käsittävät suo-

menkielisiä nimiä yhteensä 2 580 000 nimilippua Suomesta ja lähialueilta, näistä luovutetun Karjalan nimiä on runsaat 320 000 nimilippua. Saamenkielisiä nimiä on yhteensä 27 500 nimilippua Suomesta, Petsamosta ja Norjan Lapista. Lisäksi paikannimikokoelmia on Itä-Karjalasta, Vienasta, Aunuksesta ja vepsäläisalueelta, samoin Viirasta. Kokoelmiin liittyy yleensä keruukertomus, ja valtaosa vuoden 1934 jälkeen kerätyistä kokoelmista on paikannettu karttoihin.

Paikannimikokoelmiin sisältyy runsaasti henkilönnimiaineista, minkä vuoksi myös sukututkijan ja sukunimien tutkijan kannattaa käyttää paikannimikokoelmia. Etenkin vierasperäisiä henkilönnimiä, esim. talonniminä käytettyjä sukunimiä, on syytä etsiä sekä äänneasun että mahdollisten kirjoitusasujen kohdalta (*Jumperi* - *Ljungberg*, *Rompsi* - *Romsi* - *Roms* - *Broms*). Vesilahden Toivolan kylästä on tieto pellonnimestä *Viskinmaa*, ja kerääjä mainitsee, että lähellä on ennen ollut Viskin torppa. Toisella kerääjällä on samasta kylästä merkitty pellonnimi *Fiskinkulma* (murt. *viskin-kulma*) ja maininta, että Fiskin Ulla on aikoinaan viljellyt kyseistä peltoa. Nimien hakuasut vaihtelevat keruujankohdan suositusten ja kerääjien tietojen ja taitojen mukaan, täysin yhtenäiseen linjaan ei ole ollut mahdollista päästä.

Tutkimusmahdollisuuksien helpottamiseksi ja monipuolistamiseksi alettiin pitäjänkokoelmista laatia 1950-luvulla valtakunnallista nimihakemistoa, ns. yleishakemistoa, johon tehtiin noin 560 000 viitettä. Hakemistossa kustakin nimestä on yleiskielistetty hakuasu ja maininta, missä pitäjänkokoelmissa nimi esiintyy. Esimerkiksi nimestä *Haliseva* on tieto Luopioisten, Tottijärven ja Vesilahden kokoelmissa. Jos haluaa tietää, minkä lajisista paikoista on kyse, täytyy turvautua alkuperäiskokoelmiin, joista selviiä, että Luopioisissa *Haliseva* on talonnimi, Tottijärvellä pellonnimi ja Vesilahdessa sukunimi.

Uudemmat pitäjänkokoelmat on kopioitu ja järjestetty yhtenäisiksi aakkoselliseksi yleiskokoelmiksi, joissa on siis aivan samat tiedot kuin alkuperäisissä nimilipuissa. Suomen, luovutetun Karjalan ja Länsipohjan suomenkielisten nimien yleiskokoelma käsittää 2 153 000 nimilippua ja muut alueelliset yleiskokoelmat yh-

teensä 96 000 nimilippua. Yhdessä yleishakemistosta ja yleiskokoelmasta saa vähällä tavalla tietoa nimien levikistä ja yleisyydestä, mitkä seikat puolestaan voivat antaa viitteitä nimien iästä ja myös seudun asutushistoriasta.

Vanhojen asiakirjanimien poimintakokoelmat

Tieteelliset seurat perustivat vuonna 1909 Paikannimikomitean keräyttämään nimistöä Valtionarkistossa (nyk. Kansallisarkistossa) säilytettävistä 1500-luvun asiakirjoista. Keruu aloitettiin Uudenmaan ja Ahvenanmaan paikannimistöstä. Nämä aineistot sisältävät etupäässä vain kylännimiä, ja ne julkaistiin 1920-luvulla.

Satakunnan asiakirjanimikokoelman kokosi tohtori Gunvor Kerkkonen 1927–1943. Hän poimi nimistön Satakunnan tilikirjasarjasta vuosilta 1540–1573 ja teki lisäksi poimintoja yleisen tilikirjasarjan Satakuntaa koskevista asiakirjoista sekä keskiaikaisista painetuista lähteistä. Kokoelma sisältää kylännimien lisäksi talonnimet ja jonkin verran luontonimiä ja henkilönnimiä, ja se on aakkostettu paikannimien mukaan yhtenäiseen aakkosjärjestykseen. Kokoelman laajuus on noin 50 000 nimilippua (n. 200 000 nimimerkintää). Satakunnasta on lisäksi Satakunnan Maakuntaliiton Nimiarkistoon deponoima 34 000 arkistolipun pitäjittäin järjestetty kokoelma. Kokoelmassa on maanmittaushallituksen arkiston isonjaon kartoista ja asiakirjoista poimittuja paikannimiä 1700-luvulta.

Paikannimikomitea keräytti vielä Varsinais-Suomen asiakirjanimistön vuosina 1927–1957, yhteensä noin 75 000 nimilippua, sekä aloitti Hämeen nimien keräyttämisen vuonna 1948. Komitea lopetti toimintansa vuonna 1957 ja luovutti valmiit kokoelmansa Sanakirjasäätiön nimistöjaoksen eli nykyisen Nimiarkiston haltuun, jossa työtä on jatkettu. Valmiina ovat Hämeen, Pohjanmaan, Käkisalmen Karjalan ja Viipurin Karjalan laajat kokoelmat. Myös Savosta on koossa yli 60 000 nimilipun kokoelma, mutta edelleen on käynnissä paikan- ja henkilönnimien poiminta Savon maantarkastusluetteloiden 1500- ja 1600-luvun käsikirjoituksista.

Hämeen nimistöä keräsi aluksi maisteri Irja Puranen. Hänen kokoamansa aines on järjes-

tetty pitäjittäin ja edelleen neljänneskunnittain kylännimen mukaisesti. Lisäksi on omina ryhminään pieni määrä sukunimiä, ammatinimiä ja harvinaisia ristimänimiä. Koko aineistossa on noin 11 000 nimilippua ja se saatiin Nimiarkistoon vasta vuonna 1979.

Jo edellisenä vuonna eli 1978 oli päätetty keräyttää Hämeen nimistö kokonaan uudelleen, koska kyseessä on varsin keskeinen alue. Maisteri Timo Alanen on käynyt läpi 50 000 sivua alkuperäisiä asiakirjoja eli Hämeen linnaläänin voutintilit vuoden 1539 maakirjasta aina vuoden 1571 hopeaveroluetteloon saakka ja täydennyksenä mm. muutamia Ruotsin valtioonarkistoon jääneitä kymmenysluetteloita. Poimintakokoelma on tehty erityisesti nimistöntutkimuksen tarpeita varten, mutta siitä on apua myös sukujen, talojen ja asutushistorian tutkimukseen, sillä poimittu asiakirja-aineisto on ollut huomattavasti laajempi kuin aiemmin Suomen asutuksen yleisluetteloa varten selvitetty asiakirja-aineisto. Poimintatyö valmistui loppuvuodesta 1997 ja kertynyt aineisto, yhteensä 80 000 nimilippua, saatiin järjestettyä käyttökuntoon viime vuoden lopussa.

Kokoelmaan on poimittu kaikki paikannimet, tosin neljänneskuntien nimet systemaattisesti vain 1560-luvulle asti, jolloin niiden kirjoitusasu oli jo vakiintunut. Henkilönnimistä on poimittu kaikki lisänimet, jotka useimmiten ovat talonnimiä ja kaikki naistennimet. Yleisimmät miesten etunimet (*Anders, Erich, Jöns, Mats* jne.) ja yleisen etunimen sisältävät sonloppuiset patronyymit (*Andersson, Persson, Siffretsson*) on kirjattu vuotta 1547 vanhemmista asiakirjoista. Kansanomaiset nimiasut ja harvinaiset kirjoitusmuodot on kirjattu koko ajalta. Nimiasun lisäksi lipussa on paikannustieto hallintopitäjän, neljänneskunnan ja kylän tarkkuudella, mikäli tiedot ovat selvinneet asiakirjoista, vuosi, jolta asiakirja on peräisin, Kansallisarkiston asiakirjan säilytysnumero, asiakirjan laatu ja sivunumero. Kyseessä on siis viitekortisto, jonka avulla voi helposti löytää alkuperäisen asiakirjan, mikäli haluaa tarkempaa tietoa asiayhteydestä, mutta joka sellaisenaankin on arvokas nimistöntutkimuksen lähde.

Hämeen poimintakokoelma on järjestetty kahdeksi osaksi. Toinen osa käsittelee veroluetteloista poimitun aineiston, jossa nimistö tois-

tuu vuodesta toiseen ja on voitu osittain kopioida aiempina vuosina laadituista luetteloista. Toisen osan muodostaa sakkoluetteloista kerätty aineisto, jonka nimimerkinnät ovat ainutkertaisia ja jolla on siten suurempi todistusravo. Molemmissa osissa nimet on järjestetty hallintopitäjittäin, paikannimet, henkilönnimet ja lisänimet omiksi ryhmiikseen. Eri vuosilta olevat, samaa paikkaa tai samaa henkilöä koskevat merkinnät on pyritty kirjoittamaan samalle lipulle. Sakkoluettelokokoeleman kylänimilippuihin on merkitty aina myös sen henkilön nimi, jonka yhteydessä kylännimi on asiakirjassa mainittu. Selaamalla kaikki kylänimiä koskevat liput tutkija voi suhteellisen vähällä vaivalla selvittää sakkoluetteloiden sisältämän henkilönnimistön.

Henkilönnimiaineistot

Henkilönnimitutkimuksen tarpeisiin on hankittu Suomen Sukututkimusseuran puhtaaksi kirjoitetamien seurakuntien historiikirjojen mikrokorttikopiot, jotka ulottuvat 1600-luvun loppupuolelta vuoteen 1850, samoin näiden pohjalta tehdyn *International genealogical indexin*, ns. IGI-hakemiston Suomen osuus eli Suomen lääneittäiset etu- ja sukunimiluettelot. Vanhaa aineistoa edustaa vielä aakkosellinen luettelo Pohjois-Karjalassa vuonna 1890 käytössä olleista sukunimistä. Siinä on joka nimestä mainittu pitäjittäiset lukumäärätiedot.

Nykynimistöä edustavat Väestörekisterikeskuksen laatimat suomalaisten etunimiluettelot vuosilta 1981 ja 1992. Suomalaisten sukunimiluetteloita on useilta vuosilta: Kansaneläkelaitoksen luettelo vuodelta 1970, jossa nimet on järjestetty aakkosellisesti, frekvenssin mukaisesti ja sanan lopusta aakkostettuna, Väestörekisterikeskuksen luettelot vuosilta 1983, 1985 ja 1990 aakkosellisesti järjestettyinä mikrokorteilla ja vuodelta 1995 TRIP-tietokantana. Arkistossa on niin ikään Ruotsin aakkosellinen sukunimiluettelo vuodelta 1986. Luetteloissa on nimien lisäksi tiedot nimenkantajien lukumääristä, mutta ei muuta tietoa.

Varsinaisia henkilönnimikokoelmia Nimiarkistossa on yhteensä noin 480 000 nimilippua. Etunimiä ja niiden muunnoksia on kerätty yleisölle suunnatuissa keruukilpailuissa vuosina 1958 ja 1972. Vanhempi aineisto sii-

hen tehtyine viitteineen on järjestetty aakkoselliseksi kokoelmaksi, joka käsittää 102 000 nimilippua. Vuoden 1972 avoimessa yleisökilpailussa kertynyttä aineistoa on arkistokuntoon muokattuna 170 000 nimilippua ja koululaiskilpailussa tullutta käsittelemätöntä aineistoa 189 000 nimilippua. Tampereen seudulta etenkin koululaiset osallistuivat innokkaasti kilpakeruuseen: Tampereen kouluista kertyi liki 9 000 nimilippua ja Kangasaltakin noin 6 500 nimilippua. Kokoelmat ovat pyynnöstä tutkijoiden käytettävissä. Vanhojen puhuttelunimien tuntemus auttaa usein etenkin suku- ja talonnimien alkuperän selvittelyssä. Aina ei välttämättä tule mieleen, että esim. sukunimien *Hanttu, Iivanainen, Jantunen, Junttila, Juppi* ja *Jutikkala* taustalla on henkilönnimi *Johannes*, josta kansankielessä tunnetaan toistasataa erilaista muunnosta.

Pitäjittäinen 20 000 nimilipun henkilönnimikokoelma sisältää pääasiassa vuoden 1970 jälkeen kerättyjä köllinimiä: lempi- ja haukkuanimiä ja puhuttelunimiä. Vanhemmat köllinimiliput on saatu arkistoon paikannimikokoelmien yhteydessä, ja ne on jätetty paikannimikokoelmiin. Myös jo mainittuihin etunimikokoelmiin sisältyy runsaasti köllinimiä. Pienempiä erikoiskokoelmia ovat mm. A. V. Koskimiehen 5 800 nimilipun kokoelma etu- ja sukunimiä ja vanhoista painetuista lähteistä poimittu 1 800 nimilipun kokoelma saamelaisia henkilönnimiä.

Karttakokoelmat

Karttakokoelmissa on runsaat 36 000 karttalehteä. Kartat ovat valtaosin tältä vuosisadalta, vanhoja historiallisia karttoja Nimiarkistossa ei ole. Vuodesta 1996 lähtien arkistoon on koottu myös paikannimien levikkikarttojen kokoelmaa, joka käsittää nyt 2 225 karttaa, karttaluonnosta tai -kopiota.

Suomesta ja lähialueilta kerättyihin paikannimikokoelmiin liittyviä, paikannusmerkintöjä sisältäviä dokumentin luonteisia karttalehtiä ja -piirroksia on 9 000. Karttoja on käytetty nimikokoelmien liitteenä vuodesta 1934, ja aina on pyritty käyttämään mahdollisimman uutta ja tarkkaa karttaa eli tavallisimmin uusinta peruskarttaa. Tämä kartta-aineisto on järjestetty pitäjittäin.

Karttanimistön tarkastuksen yhteydessä kertyneitä, tarkastusmerkintöjä sisältäviä peruskarttoja ja niiden kenttävedoksia vuodesta 1959 alkaen on karttalehden numeron mukaisessa järjestyksessä noin 14 000 karttalehteä. Karttasarjoihin kuuluu noin 12 000 karttalehteä Suomesta, mm. Hermelinin maakuntakartat vuosilta 1798–99, venäläiset topografikartat Etelä-Suomesta vuosilta 1870–1917, osittain aukollisia sarjoja pitäjänkarttoja, taloudellisia karttoja, topografisia karttoja, tiekarttoja ja täydellinen peruskarttasarja vuoteen 1990. Kartat ovat eri karttatyypin lehti- ja muokkauksissa järjestyksessä. Suomen ulkopuolelta arkistossa on mm. noin 500 karttalehteä käsittävä Itä-Karjalan kartasto 1940-luvun alusta. Satunnaisesti kertyneitä karttoja Suomesta ja ulkomailta on noin 400 karttalehteä ja saman verran karttoja sisältyy Nimiarkistossa säilytettävään Pertti Virtarannan arkiston karttakokoelmaan, jonka kartoista suurin osa on entisen Neuvostoliiton alueelta.

Nimistökirjasto

Nimiarkiston kirjasto on maan ainoa onomastinen erikoiskirjasto. Tavoitteena on hankkia kokoelmiin kaikki Suomessa ilmestynyt ja muuallakin ilmestynyt Suomen nimistöä käsittelevä kirjallisuus sekä nimistöntutkimuksen teoriaa käsittelevä tai metodologisesti tai nimistönhuollon kannalta keskeinen kirjallisuus ulkomailta. Kirjastoa ei ole pystytty kartuttamaan järjestelmällisesti, joten tavoitteeseen ei ole aivan ylletty. Kirjaston kokoelmat on vähäisiä käsikirjoituksia ja vanhoja eripainoksia lukuun ottamatta luetteloitu Helsingin yliopiston kirjastolaitoksen HELKA-tietokantaan ja korkeakoulukirjastojen yhteiseen LINDA-tietokantaan. Kirjasto täydentää Nimiarkiston aineistoja ja on tutkijoiden käytettävissä arkiston tiloissa.

Kirjastossa on noin 8 000 nidettä. Kokoelmiin on hankittu ja saatu lahjoituksina kielitieteellisiä, lähinnä onomastisia teoksia ja kausijulkaisuja sekä paikallishistorioita ja muita historiateoksia, sanakirjoja, kartastoja ja haku-teoksia. Käsikirjoituskokoelmissa on liki 400 nimistöntutkimuksen alalta tehtyä laudatur- tai lisensiaatintyötä, vanhin vuodelta 1906. Varsinaista sukututkimuskirjallisuutta kirjaston ko-

kelmissa on vain vähän. Lehtileikekokoelmaa, johon on koottu sanoma- ja aikakauslehdistä poimittuja nimistöaiheisia artikkeleita, on kartutettu vuodesta 1921 alkaen. Lehtileikkeistä on aakkosellinen ja aiheenmukainen kortisto ja vuodesta 1990 lähtien artikkeliviitteet on viety TRIP-tietokantaan.

Arkistossa on tehty viitekortistoa tutkimuksessa käsitellyistä nimistä. Sitä kartutettiin valikoiden vuoteen 1993 asti, mutta sen jälkeen hanke on ollut keskeytyksissä. Hakemistoa on tarkoitus jatkaa konemuotoisena. Opinnäytetoissa käsiteltyjen nimien viitehakemistoa alettiin tehdä atk-muotoon vuonna 1994 ja se käsittää tätä nykyä 34 259 viitettä. Hakemistot eivät ole kattavia eli mitään sellaista tiedostoa tai hakemistoa ei ole olemassa, mistä aukottomasti näkisi, onko jotain nimeä tutkittu.

Nimiarkiston palvelut

Nimiarkisto on avoinna arkisin klo 8.00–16.00, mutta arkistoa esitellään sopimuksen mukaan ryhmille iltaisinkin. Nimien tai kokoelmien sisältöä koskeviin tiedusteluihin vastataan sekä pu-helimitse että kirjeitse. Varsinaista tutkimuspalvelua ei ole voitu järjestää, koska arkistossa on vain kaksi vakituista työntekijää. Kokoelmat ovat pääosin avohyllyissä, ja niistä on olemassa pitäjittäiset ja aineiston kerääjän tai lähettäjän mukaiset kortistot sekä joitakin aiheenmukaisia kortistoja. Konemuotoisten hakemistojen käytöstä on sovittava arkiston päivystäjän kanssa. Tutkijoiden käytössä on kopiokone ja mikrokorttien lukulaite. Mitään aineistoja ei lainata, mutta kokoelmista voi tilata kopioita tutkimusta ja nimistön suunnittelua varten.

Nimiarkistossa on vuosittain noin 900 kirjattua tutkijakäyntiä, minkä lisäksi tutkimuskeskuksen omat nimistöntutkijat ja -huoltajat käyttävät arkistoa päivittäin. Viime vuosina Nimiarkisto on esitellyt aineistojaan myös näyttelyin: vuonna 1995 Nimiarkistolla oli oma osasto Turun Sukumessuilla, 1997 valmistettiin arkiston toimintaa ja kokoelmia sekä Juvan nimistöä esittelevä näyttely Juvan kirjastoon ja 1998 vastaava Urjalan nimiä ja Nimiarkiston kokoelmia esittelevä näyttely Pentinkulmanpäiville, Urjalan Laukeelan kirjastoon. Tänä vuonna Kotimaisten kielten tutkimuskeskus on

yhtenä Euroopan rakennusperintöpäivien järjestäjänä ja osallistuu teemavuoden tapahtumiin eri tavoin. Suomessa päivien teemana on paikannimet.

Lisätietoa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen muista arkistoista ja ajankohtaisista asioista saa tutkimuskeskuksen kotisivuilta Internetistä, osoitteesta www.domlang.fi.

Nimiarkisto
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
Sörnäisten rantatie 25
00500 Helsinki

puhelin: 09-7315 231

sähköposti: eeva-liisa.stenhammar@domlang.fi

Melansyöstävä

melansyöstävä:-ssä

Ylöjärvi, Runsaan kylä, Runsaan kartano (3:82/32)

Suurehko saari Näsijärvessä Vahantalahden suussa n. 12 km vesitse Tampereelta. Saaren erottaa mantereesta vain kapea salmi, melansalmi (3:83/32 6), joka entisaikaan oli keväisin miltei kuivilla ja vieläkin kuivaan aikaan matalimmalta kohdin kahlattavissa. Saari on suurimmaksi osaksi karua ja kalliota havumetsää. Ainoastaan saaren keskiosassa on vehmas, suomalaisen kostea notkelma, jossa kasvaa jopa metsälehmäksi ja suovehkoja. V:n 1764 Runsaan ja Lakialan karttilusten kartassa on samainen notkelma merkitty viljelysalueeksi (MR 8a).

Toistakymmentä vuotta sitten muistetaan saaren vanhempien huvilanomis-

Jatkuu

Ylöjärvi

Sirpa Simonen

1967

Melansyöstävä (jatkoa 1)

tajien kertoneen, että notkelma oli aikoinaan saaren kahtia jakaneena salmena. Toinen saarista olisi ollut nimeltään Mela, toinen Syöstävä. Kun salmi maan kohotessa kuivui, olisi saari yhdistynyt Melansyöstäväksi. Tarinan kertojat ovat jo vuosia sitten muuttaneet saaresta ja paikkakuntalaiset eivät ole asiasta kuulleet, joten en tiedä, onko tarina alunperin joltakin paikkakuntalaiselta kuultu vai ainoastaan lasten huviksi keksäistetty.

Prof. Liimola (s.1903) arveli, että nimi olisi Jounperin voinut olla Meloinsyöstävä. Häinkin muistaa, että toisinaan kuivaan aikaan salmen läpi ei päässyt soutuvaan, vaan piti meloa.

V:n 1764 kartassa on saaren nimenä Melansyöstävän Sari (MR 8a), mutta saman kartan selityksissä (MR 8c) on saaren nimi kirjoitettu

Jatkuu

Ylöjärvi

Sirpa Simonen

1967

Sukututkija voi tehdä nimilipuista yllättäviä löytöjä. Tässä poikkeuksellisen laajassa, 5-sivuisessa lipussa (jatkuu seuraavalla sivulla) selvitetään Ylöjärven Melansyöstävän saaren nimen ja maaston lisäksi muistitietoa saaren asuttamisesta. Lipussa puhutaan Anselm Siliuksesta ja tämän Olga-vaimosta, jotka ovat tämän Vuosikirjan toimittajan isoäidin vanhemmat.

Melansyöstävä (jatkoa 2)

Melansyöstävä (å Holmen). Vielä v:n 1902-12 Lempiäniemen jakokunnan kartassa (MR 8f) on saaren nimenä Melansyöstävä, mutta nyk. kartoissa ja varsinkin nuoremman polven käytössä on lyhenne Mela. Saari kuului ennen Runsaan kartanon maihin, mutta nyk. enää saaren keskiosa on kartanolla. Rannat on kauttaaltaan myyty huvilapalstoiksi, joita on kolmattakymmentä. Saaren ensimmäinen asukas oli Anselm Silius (k. 1917). Elsa Petäjä, joka oli Anselmin vaimon, Olgan (o.s. Antaverkka), sisar kertoili: "sinnä on asuttu nüt yli seittemäkümmentä vuatta sittä kun tehtiin ensimmäinen mökki sinnes. siskoni müähemmimämenikin sinnes sitte asun ja olivat siälä, ette siälä ollu sitte huviloitakam pitkin aikoin. asuvat siälä, pitivät lehmä ja olivat sinä, tekivät kaikkia käsitöitä, jasiskonikin ompeli ja elivät montä kümmentä vuatta sitte siskoni mutta siskom miäs kvl-
(1.12.11) Ylösnä Jatkuu

Melansyöstävä (jatkoa 3)

lä kualikin nin nuarena että sisko jäi sinnes sitte lastensak kanssa ja oli vanhutensa päivin astij ja." Anselm Silius rakensi jo nuarena miehenä ollessaan saareen äitinsä kanssa mökin. Hänen ei tarvinnut tehdä kartanoon työpäiviä, sillä hän toimi kartanon metsänvartijana, "mettävvahtina"; sivutoinään hän toimi Kaleva-yhtiön asiamiehenäkin, "ja oli semmottia kaikemaisia pikkuhommia sinnä sitte". Jäätyään leskeksi joutui Olga Silius lapsineen tekemään kaksikymmentä viisi veropäivää vuodessa Runsaalle. Mökki, anssempirtti (3:83/32 5) hävitettiin saaren lounaiskulmasta viitisen vuotta sitten, jolloin miehensä kuoleman jälkeen ensin lapsineen, myöhemmin yksinään elellyt Olga Silius joutui kunnalliskotiin. Paikka on saaren vehmaimpia, koska Silius ol aikoinaan raivannut mökin ympärille jonkin verran viljelysmaata. Kontrahdin päättyessä oli pieni harmaa hirsimökki aivan luhistumaisillaan, mutta ranta-aita oli

Melansyöstävä (jatkoa 4)

hieman paremmin säilynyt. Samanlainen saunapahanen paloi jo muutamaa vuotta aikaisemmin. Olga Silius toimi ompelijana ja hänen luokseen tultiin pitkienkin matkojen takaa. Ansssen taas kerrottiin olleen soittoniekkakin. "minä olen kyllä ni kovin vähän sitä melansyöstävässä päinkin kulkenu että sen tiäm missä se on mutta vanhain ihmisten kulin puhuvan juri sitä ansse ja olikos se maija, se muija. ~~se maija se muija~~ nin sem minä vām muistan kun ne äijäp puhu sitä kun se viulua soitti nin että sev viulu soi aina sillä tavalla että kitukitukitukitu kiukar rakkon kitukitukitukitu köuköuköu että semmosta se aina soitti" (< Oskari Nikolai Nieminen, s. 1896). "se oli sen tahti" (< Iyyli Maria Nieminen, s. 1896).
nauh.

Ylösnä-vi
Elsa Nieminen
1957